

K R O N I K A

SPRAWOZDANIE Z OBRAD VII ARCHEOLOGICZNEJ KONFERENCJI SPRAWOZDAWCZEJ W ŁODZI (10–11 XII 1962 r.)

VII Archeologiczna Konferencja Sprawozdawcza, zorganizowana przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN przy współudziale Komisji Archeologicznej Komitetu Naukowego Obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego, Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków oraz Uniwersyteckich Katedr Archeologii, odbyła się w dniach 10–11 XII 1962 r. w Łodzi.

Obrady otworzył Dyrektor IHKM, prof. dr W. Hensel, podkreślając, że konferencja ma na celu podsumowanie osiągnięć archeologii w zakresie poznania procesu historycznego przede wszystkim na obszarze Polski środkowej. Program obrad uwzględnia główne kierunki badawcze w archeologii polskiej z podkreśleniem przede wszystkim kompleksowości badań.

Następnie zabrał głos przewodniczący Prezydium MRN w Łodzi, prof. R. Kaczmarek, który witając zebranych przypominał pewne fakty z zakresu historii badań archeologicznych na terenie ziemi łódzkiej oraz postulował badania na terenie Łodzi w celu poznania najdawniejszej historii miasta.

Dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, mgr M. Ptaśnik, podkreślił znaczenie ochrony zabytków archeologicznych i właściwej, kompleksowej organizacji służby konserwatorskiej.

Rozpoczynając część naukową konferencji zabrał głos prof. dr K. Jażdżewski, który wygłosił referat pt. *Polska środkowa w pradziejach*, omawiający specyfikę archeologiczną Polski środkowej i rolę tych ziem w różnych okresach pradziejów na tle pozostałych obszarów naszego kraju. Omawiany obszar odgrywał szczególnie aktywną rolę w pierwszych okresach epoki brązu w związku z formowaniem się kultury łużyckiej oraz w okresie rzymskim (groby „książęce” w Łęgu Piekarskim mogą świadczyć o ciągłości władzy plemiennej od połowy I do początku III w. n.e.) i wczesnośredniowiecznym. Na cmentarzysku w Lutomierniku, pow. Łask, pochowano być może obcych wojowników, którym udzielono azylu osadzając ich w centrum państwa pierwszych Piastów.

Prof. dr A. Nadolski wygłosił referat pt. *O problematyce, programie i metodzie badań nad wczesnośredniowiecznymi osadami rozproszonymi*. Referent zapoznał zebranych z metodami badania grodzisk w Łęczycy, Czermnie, pow. Hrubieszów, Sieradzu oraz Spicymierzu, pow. Turek, wyciągając wnioski w zakresie postępowania metodycznego przy badaniach wczesnośredniowiecznego osadnictwa typu rozproszonego. Postępowanie to referent streścił w następujących punktach: 1. Analiza topograficzna danego obszaru; 2. Analiza źródeł historycznych; 3. Analiza toponomastyki i lokalnej tradycji ludowej; 4. Fotografia lotnicza; 5. Badania geofizyczne i gleboznawcze; 6. Badania powierzchniowe i sondażowe. Natomiast badania szerokopłaszczyznowe należy prowadzić jedynie tam, gdzie jest najbardziej wskazane, to znaczy, gdzie opierając się na pozostałych badaniach można spodziewać się ważnych, istot-

nych rezultatów. Ogólnie można stwierdzić, że badania osad rozproszonych mają wielkie znaczenie dla poznania historii osadnictwa.

W dalszym ciągu obrad dr S. Trawkowski wygłosił referat pt. *Perspektywy rozwoju historii osadnictwa*, mający na celu, według słów referenta, zagajenie dyskusji. Referent wskazał na główne dotychczasowe kierunki badawcze w dziedzinie historii osadnictwa podkreślając ich konkretne wyniki. Prądy osadnicze, procesy kolonizacyjne, użytkowanie terenów zasiedlonych wchodzi w skład historii politycznej, społecznej i gospodarczej. Tak pojęta historia osadnictwa prowadzi do syntezy dziejów gospodarczych ziemi (F. Bujak). Jednakże w dziedzinie historii można wydzielić węższe zagadnienia związane z użytkowaniem elementów środowiska geograficznego przez człowieka. Badanie wyłącznie samej historii osadnictwa w wielkim ciągu historyczno-rozwojowym (ujęcie K. Buczka) nie przyniesie większych rezultatów. Należy raczej badać kształtowanie się osadnictwa w poszczególnych okresach w celu ich lepszego poznania historycznego.

W dyskusji nad ostatnimi dwoma referatami zabierali głos geofizycy, archeolodzy i historycy: mgr inż. J. Kowalczyk, inż. M. Limberger, inż. W. Stopiński, doc. dr A. Gardawski, dr M. Dembińska, dr R. Rosin, prof. dr K. Buczek.

W badaniach geofizycznych na stanowiskach archeologicznych stosowano metodę magnetyczną (stanowiska hutnicze w Górach Świętokrzyskich), której wyniki niekiedy weryfikowano i uzupełniano metodą elektrycznooporową (Stradów, Igołomia). Metody te pozwalają na ograniczenie do minimum powierzchni wykopów archeologicznych. Na niektórych stanowiskach prawie 80% obiektów zlokalizowano z dokładnością do 0,5 m. Inż. W. Stopiński przedstawił hipotetyczny obraz faz rozwojowych grodu w Spycymierzu uzyskany dzięki badaniom geofizycznym.

Prof. K. Buczek stoi na stanowisku, że w ramach osadnictwa mieści się przeszerzenie ujęcie wszelkich przejawów życia społecznego, a przede wszystkim gospodarczej działalności człowieka. Pogląd ten znajdzie praktyczne zastosowanie w opracowywanym słowniku historyczno-geograficznym Polski średniowiecznej.

Kolejny referat wygłosił dr J. Kowalczyk pt. *Zagadnienie osadnictwa neolitycznego na ziemiach polskich w świetle nowszych badań*. Referent, omawiając poszczególne kultury neolityczne, położył główny nacisk na zagadnienia ich genezy, chronologii oraz na stosunki i powiązania między nimi. Osadnictwo kultur tzw. wstępowych w naszym kraju miało charakter wyspowy, gdy tymczasem kultura pucharów lejkowatych zajmowała duże obszary i być może należy ją łączyć z osadnictwem z trzonem ludności miejscowej. Ta ostatnia kultura upadła zapewne pod najazdem obcym równocześnie z upadkiem kultury trypolskiej. Punktem zaczepienia dla chronologii bezwzględnej neolitu polskiego jest data 2960 r. p. n. e., uzyskana dzięki badaniom C₁₄ na materiałach z Ćmielowa. Ostatnio podważany jest pogląd o saksońsko-turyńskiej kolebce kultury ceramiki sznurowej, przeważa raczej zdanie o jej wschodnim pochodzeniu. Można powiedzieć, że kultury amfor kulistych i ceramiki sznurowej wprowadzają elementy zamętu i rozkładu, a kultura pucharów dzwonowatych stanowi zapowiedź nowej epoki. Ogólnie biorąc odczuwa się brak ośrodka, w ramach którego możliwe byłyby wspólne dyskusje i prace badawcze nad neolitem polskim.

W drugim dniu konferencji odbyła się dyskusja nad referatem dr. J. Kowalczyka, w której głos zabrali: prof. K. Jażdżewski i doc. A. Gardawski.

Prof. K. Jażdżewski podkreślił znaczenie kultur neolitycznych dla poznania historii naszych dziejów, postulując także zwrócenie większej uwagi na badania stanowisk z tego czasu oraz konieczność przeprowadzenia w większej ilości analiz C₁₄ dla sprawdzenia chronologii kultur neolitycznych. Dyskutant wskazał również

na panujące u nas tendencje: z jednej strony podciągania małych grup lokalnych do rangi kultur, z drugiej natomiast dzielenia jednolitych kultur na kilka mniejszych, dla których tworzy się odrębne, nieuzasadnione nazwy.

Doc. A. Gardawski poruszył zagadnienie pochodzenia kultury grzebykowo-dołkowej, która jego zdaniem w „czystej” postaci nie występuje na ziemiach polskich. Dyskutant, przeciwstawiając się pogładowi o istnieniu wielkiego kręgu północno-urazjatyckiego tej kultury, przypuszcza, że polska grupa kultury grzebykowo-dołkowej, zwana przezeń dnierzańsko-łabska, może mieć swe źródło w późnej kulturze trypolskiej. Przeciw błędnemu, jego zdaniem, o wiele za wczesnemu datowaniu tej kultury przez T. Sulimirskiego, wysunął argument związków tej kultury z kulturą trzciniecką.

W odpowiedzi prof. K. Jażdżewski wyjaśnił, że — jego zdaniem — wielki krąg kultury grzebykowo-dołkowej jest bardzo długotrwały i dlatego podział jego natrafia na poważne trudności. Kultura grzebykowo-dołkowa w Polsce, ze względu na swe lokalne cechy, winna być nazwana grupą polską. Przypomniał również swoje dawne stwierdzenia związków tej kultury z kulturą trzciniecką.

Kolejny referat pt. *O metodach do geografii historycznej dawnych ziem łączyckiej i sieradzkiej* przedstawił prof. S. Zajączkowski. Zaznajomił w nim z wynikami wieloletniej pracy, wykonanej wraz z synem, stanowiącej zbiór materiałów do słownika geografii historycznej ziem sieradzkiej i łączyckiej do 1400 r. W pracy wykorzystano trzy kategorie źródeł: pisane, archeologiczne i toponomastyczne. Słownik składa się z dwóch części: pierwszej, obejmującej alfabetyczny indeks nazw osadniczych, i drugiej, zawierającej nazwy nie związane bezpośrednio z punktami osadniczymi (jak np. nazwy pól, rzek, gór, lasów i inne).

Bezpośrednio po referacie prof. S. Zajączkowskiego odbyła się dyskusja, w której poszczególni dyskutanci podkreślali wartość i przydatność pracy dla zainteresowanych tym terenem historyków i archeologów.

Prof. K. Jażdżewski, ze względu na trudności w ustaleniu ciągłości osadniczej spowodowanej wędrówkami plemion w okresie od IV do połowy VI w., zaproponował ustalenie granicy chronologicznej dla źródeł archeologicznych na VI w.

Prof. A. Wolf podkreślił znaczenie słownika również dla onomastów oraz zaproponował opracowanie w ten sam sposób bogatych źródeł z XV w.

Mgr A. Zbierski stwierdził, że słusznie nie wykorzystano w słowniku znalezisk luźnych i skarbów, które — jego zdaniem — często nie wiążą się z określonymi punktami osadniczymi. Materiały te winny być uwzględnione, po uprzednim opracowaniu ich przez archeologów i numizmatyków. Prosił również o wyjaśnienie, w jakim stopniu autorzy uwzględnili wyniki badań nad siecią parafialną, która — jego zdaniem — dla poznania stosunków osadniczych ma istotne znaczenie.

Dr S. Trawkowski stwierdził, że okresowe wędrówki ludów, o których wspomniał prof. K. Jażdżewski, nie miały zasadniczego wpływu na rozwój i ciągłość osadniczą. Przykładem może być sama Łęczyca. W odpowiedzi mgr. A. Zbierskiemu dyskutant powiedział, że wyniki badań nad siecią parafialną powinny stać się przedmiotem osobnych opracowań monograficznych.

Prof. W. Antoniewicz przedstawił wyniki pracy Polskiego Atlasu Archeologicznego. Dotychczasowe osiągnięcia tego zespołu polegają na pełnym zebraniu materiałów archeologicznych ze wszystkich epok na podstawie prac drukowanych i materiałów muzealnych. Na tej podstawie wykonywane są obecnie prace kartograficzne, które w postaci pierwszych map zaczną się ukazywać już najprawdopodobniej w 1963 r. Na ten sam rok zaplanowano również publikację katalogu grodzisk, ilustrowanego, między innymi, zdjęciami lotniczymi.

Dr S. Wojtkowiak w odniesieniu do badań nad sposobem zabudowy osad wykazał wzajemną zgodność źródeł archeologicznych z pisanymi. Za najstarszą formę rozplanowania budownictwa można uznać typ wielodrożnicy i owalnicy, w przeciwieństwie do ulicówki charakterystycznej dla osad służebnych.

Prof. S. Zajączkowski w odpowiedzi dyskutantom podkreślił jeszcze raz wartość źródeł archeologicznych dla badań nad osadnictwem wczesnośredniowiecznym i późniejszym. Źródła te pozwalają niejednokrotnie na ustalenie wcześniejszej metryki dla wielu stanowisk, niż to wynika z przekazów źródłowych. W większości wypadków źródła te nie wykraczają wstecz poza VI w.

Następny z referatów, wygłoszony przez doc. J. Kamińską, pt. *Początki i rozwój Sieradza wczesnośredniowiecznego*, zapoznał zebranych, na podstawie prac wykopaliskowych, z rozwojem i chronologią jednego z ważniejszych ośrodków na terenie Polski środkowej. Rozwój ten, uchwytyny w materiale archeologicznym, odbywał się w dwóch fazach: w fazie starszej w formie opola i miasta w fazie młodszej. Uzupełnieniem referatu był materiał ilustracyjny: mapy miasta i okolicy, plany stanowisk oraz materiał zabytkowy.

Problemowi osadnictwa w okresie pleistoceniśkim poświęcony był referat dr. W. Chmielewskiego pt. *Z badań nad osadnictwem paleolitycznym w Polsce*, ilustrowany przezręczami. Po omówieniu elementów składowych osadnictwa przedstawiona została jego specyfika oraz trudności związane z badaniami stanowisk z tego okresu. W zakończeniu referent postulował skoncentrowanie badań na kilku ciekawszych obiektach paleolitycznych.

Dr J. Kmiecinski, w referacie pt. *Z problematyki migracji germańskich na ziemiach polskich* ilustrowanym przezręczami, przedstawił w nowym ujęciu zagadnienie osadnictwa gockiego na Pomorzu Wschodnim we wczesnym okresie rzymskim na podstawie wyników badań przeprowadzonych na cmentarzyskach kurhanowych. Wbrew dotychczas panującym poglądom autor stanął na stanowisku, że kultury tzw. gocko-gepidzkiej nie można wiązać z ludami gockimi przybyłymi rzekomo ze Skandynawii. Referent oparł swoje twierdzenia na materiale zabytkowym występującym na terenie Skandynawii i Pomorza. Nie negując całkowicie istnienia kontaktów kulturowych naszych ziem ze Skandynawią w tym czasie, przyjął także możliwość powolnej i niewielkiej infiltracji elementów germańskich na Pomorzu, które poprzedziła wymiana handlowa.

Ostatni z referatów, mgr. W. Filipowiaka, pt. *Z wyprawy archeologicznej do Afryki Zachodniej*, ukazał zabytki archeologiczne oraz współczesną kulturę ludów murzyńskich oraz wskazał na wartość poznanych źródeł dla badań porównawczych. Na podstawie licznych zdjęć referent zapoznał zebranych z zabytkami z epoki kamiennej, która na tych terenach zakończyła się dopiero w pierwszych wiekach naszej ery. Były to między innymi: odlewy z brązu, posągi kamienne i inne zabytki plastyki murzyńskiej. Następna seria zdjęć ukazywała współczesną kulturę państw Afryki Zachodniej, jak np. budownictwo, niektóre rzemiosła i zwyczaje, a także nowoczesnie urządzone, o pięknym rozwiązaniu architektonicznym, budynki muzealne.

Zamknięcia obrad dokonał prof. K. Majewski. Wskazał on na cel tegorocznej konferencji, która przyczyniła się do pogłębienia znajomości procesu historycznego ziem Polski środkowej. Podsumowując dyskusję mówca stwierdził, że była ona w stosunku do ciekawych, wygłoszonych (niestety nie powielonych) referatów uboga, co ma niewątpliwie związek z masowym charakterem zjazdu. Dla uniknięcia w przyszłości tego rodzaju niedociągnięć należy ograniczyć ilość uczestników i stworzyć tym

samym lepsze warunki dla dyskusji naukowej. Prof. K. Majewski złożył na ręce prof. K. Jażdżewskiego podziękowanie dla organizatorów konferencji i wszystkich jej współpracowników.

Andrzej Niewęglowski, Jadwiga Rauhutowa

WYKŁADY I SYMPOZJUM W KRAKOWIE

W ramach festiwalu Nauki Złoty Krzyż, poświęcony jubileuszowi 50-lecia powstania Uniwersytetu Jagiellońskiego, odbyły się w Krakowie 14-15 września 1964 r. dwa sympozjuma i jeden wykład. Organizatorem sympozjuma był Instytut Archeologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, a kierownikiem prof. K. Jażdżewski. W ramach sympozjuma odbyły się następujące wykłady i sympozjuma:

1. Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński.

2. Sympozjum: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. W ramach sympozjuma odbyły się następujące wykłady i sympozjuma: a) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. b) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. c) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński.

3. Sympozjum: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. W ramach sympozjuma odbyły się następujące wykłady i sympozjuma: a) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. b) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. c) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński.

4. Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. W ramach wykładu odbyły się następujące wykłady i sympozjuma: a) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. b) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński. c) Wykład: "O kształcie i budowie człowieka w przeszłości" - prof. K. Jażdżewski, Instytut Archeologii, Uniwersytet Jagielloński.